

vî, eserini yazarken Muhammed b. Abdülcebbâr el-Utbî'nin *Târîhu'l-Yemînî'sini* örnek almış ve muhtemelen yaşadığı felâketler sebebiyle olayları karışık anlatmıştır. *Sîretü's-Sultân Celâlidîn Mengübertî*, İslâm dünyasından önce Batı'da büyük ilgi görmüş ve ilk defa Fransız şarkiyatçısı Houdas tarafından Arapça metni (Paris 1891) ve ardından Fransızca tercümesi (Paris 1895) neşredilmiştir. Arapça metni M. Hâfız Ahmed Hamdî de yayımlamıştır (Kahire 1953). Kitabın VII. (XIII.) yüzyıla ait anonim Farsça tercümesini Müctebâ Mînovî mukaddime, notlar ve açıklamalarla birlikte neşretmiş (Tahran 1334 hş.), bu tercümenin çeşitli baskıları yapılmıştır (Tahran 1344 hş., 1365 hş., 1366 hş., 1381 hş.). Eser ayrıca Muhammed Ali Nâsîh b. Muhammed Sâdik tarafından Farsça'ya tercüme edilmiştir (Tahran 1334 hş.). Necip Âsım (Yazıksız), kitabı Fransızca tercümesinden *Celâlüttin Harezemşah* adıyla Türkçe'ye çevirmiş (İstanbul 1934), bu çeviri eksik ve hatalı olduğu için eleştirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Ahmed en-Nesevî, *Sîret-i Celâleddin-i Mingburnî* (trc. Anonim, nşr. Müctebâ Mînovî), Tahran 1344 hş./1965, neşreden giriş, s. e-ç; Ebû Şâme, *ez-Zeyl 'ale'l-Ravzateyn*, s. 101; İbn Bîbî, *el-Evâmîrü'l-Alâiyye: Selçukname* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, II, 42-43; Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşâ* (Öztürk), II, 145-147; İbnü'l-Fuâtî, *Mecma'u'l-âdâb fi mu'cemi'l-elkâb* (nşr. Muhammed el-Kâzım), Tahran 1416, II, 292, 434; Nâsirüddin Münşî-i Kirmânî, *Nesâ'imü'l-es-hâr* (nşr. Celâleddin Hüseyinî Urmevî), Tahran, ts., s. 8; Ebû'l-Fidâ, *Târîh*, III, 129, 154; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, IV, 307; Browne, *LHP*, II, 449, 473-474; Brockelmann, *GAL*, I, 389; *Suppl.*, I, 552; a.mlf., "Nesevî", *IA*, IX, 200-201; İbrahim Kafesoğlu, *Harezşahlar Devleti Tarihi*, Ankara 1956, s. 12-13; C. Zeydân, *Âdâb*, III, 69; Abbas el-Azzâvî, *et-Ta'rif bi'l-mü'errihin fi 'ahdi'l-Moğul ve'l-Türkmân*, Bağdad 1376/1957, I, 61-63; Zeki Velidî Togan, *Tarihte Üsûl*, İstanbul 1969, s. 191; Hânâbâ, *Fihrist*, I, 1295; V, 5260-5261; Müctebâ Mînovî, *Naqd-i Hâl*, Tahran 1393, s. 294-332; Aydın Taneri, *Celâlü'd-din Hârizmşâh ve Zamanı*, Ankara 1977, s. 5; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mü'errihün*, Beyrut 1980, II, 407-408; *Maqâlatü 'Allâme Kazvîni* (nşr. Abdülkerîm Cerbezêdâr), Tahran 1366, V, 1165-1223, 1225-1230; V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (haz. Hakkı Dursun Yıldız), Ankara 1990, s. 41; İlias Fernini, *A Bibliography of Scholars in Medieval Islam: 150-1000 A.H. (750-1600 A.D.)*, Abu Dhabi 1998, s. 316-317; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 160-161; P. Jackson, "al-Nasavî", *EI*² (İng.), VII, 973-974.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

NESH

(bk. NESİH).

NESÎ

(النسي)

Câhiliye döneminde kamerî takvimin

şemsi takvime uyarlanması suretiyle takvime yapılan müdahale anlamında bir terim.

Sözlükte "geciktirmek; çoğaltmak, arttırmak, ilâve etmek" mânasındaki **nes'** kökünden türeyen **nesî** kelimesi Kur'an-ı Kerim'de, ayların sayısının on iki olduğu ve bunlardan dördünün haram sayıldığı belirtildikten sonra haram ayların helâl sayılmasıyla ilgili olarak bir yerde geçmekte olup (et-Tevbe 9/36-37) anlamı konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazı âlimler nesîin "bir ayın haramlığının başka bir aya ertelenmesi" mânasına geldiğini, bazıları ise haramlığı ertelenen veya aynı maksatla araya ilâve edilen ayın adı olduğunu söylemiştir. Kelime genel olarak haram aylarda savaşa izin verilemek ve hac mevsimini sabitlemek için "kamerî takvimi şemsi takvime dönüştürüp ikisini eşitlemek" ve "bu işlem sırasında eklenen ay veya gün sayısı" anlamlarında kullanılmıştır.

Araplar Hz. İbrâhim'den sonra uzun müddet kamerî takvim kullanmışlar, umre için receb, hac için zilhicce ayını esas almışlar, ayrıca umrenin yapıldığı receb ayı ile haccın yapıldığı zilhicce ve onun bir öncesine (zilcade) bir sonrasını (muharrem) haram aylar olarak kabul etmişlerdir. İslâm kaynaklarında, Araplar'ın zamanla haram ayların yerlerini değiştirmek veya haccın sabit bir mevsimde yapılmasını sağlamak amacıyla nesîe başvurdukları belirtilmektedir. Câhiliye devrinde Araplar yaygın olan yağmacılık ve kan davaları yüzünden sık sık savaşmak zorunda kalıyorlardı. Arka arkaya gelen üç haram ayda savaşmanın yasak olması onların hayatını zorlaştırıyor, bu sebeple haccın sonunda savaş yapmak isteyen kabileler muharrem ayının haramlığının ertelenmesini istiyorlardı. Diğer bir sebep de kamerî takvime göre hac zamanının yılın bütün mevsimlerini dolmasıydı. Bu husus panayırlerdeki ticarî hayatı olumsuz yönde etkiliyordu, ayrıca yaz aylarında seyahat daha zor oluyordu. Araplar'ın bu sakıncaları ortadan kaldırarak ticarî faaliyetlerini rahatça yapmak, yarımada iklim şartlarına uyarlamak ve kendileri için uygun mevsimde seyahat etmek amacıyla hac mevsimini sabitlemek için kamerî takvimi şemsi

takvime uyarlayıp nesî uygulamasına başvurdukları görülmektedir.

Aslında nesî Mezopotamya, Eski Çin, Moğol, Tibet gibi ay takvimini esas alan kadim kültürlerde ve Müseviler'de yaygın bir uygulamadır; ay ve güneş yılından doğan farklılıkların giderilmesi amacıyla kamerî yıla bir ay ilâve edilmesi suretiyle gerçekleştiriliyordu. Ayı esas alan takvimde bir yıl 354, güneşi esas alan takvimde 365 gün olup arada on bir günlük fark bulunmaktadır. Bunun için nesîe başvurularak takvim ay-güneş takvimi haline dönüştürülüyordu. Câhiliye Arapları'nın nesî uygulamasını kimden öğrendikleri, ne zaman ve nasıl uygulamaya başladıkları hususunda farklı bilgiler mevcuttur. Bîrûnî, Araplar'ın nesîi İslâmiyet'ten iki asır kadar önce komşuları olan yahudilerden öğrendiklerini ve ilk nesî yapanın (nâsî') Huzeyfe b. Abd olduğunu belirtir (*el-Âşârü'l-bâkiye*, s. 12, 64). Ezrakî'nin verdiği bilgiye göre nesî yapma görevi, Mudar ve Rebîa kabilelerinden önce o sırada Kuzey ve Orta Arabistan'da hüküm süren Yemenli Kinde kabilesinin elindeyken sonraları Kinde'nin reisi Muâviye b. Sevr'in kızıyla evlenen Kinâne kabilesinin reisi Mâlik b. Kinâne'nin eline geçmiş, Mekke'de ilk defa nesîi o uygulamış, bu görev İslâmiyet'in zuhuru kadar bu kabilenin elinde kalmıştır. Mâlik'in oğlu Hâris'e bu görevinden dolayı "nâsî"nin yanı sıra "kalemme" (yüce efendi, hayır getiren kişi, âlim, engin deniz) unvanı verilmiştir. Ezrakî ayrıca İslâmiyet'in zuhuru sırasında, aynı zamanda hac mevsimini tayin etmek gibi önemli bir görev olan nesî işini yine bu kabileden Ebû Sümâme Cünâde b. Avf'ın idare ettiğini belirtir (*Ahbârü Mekke*, I, 182-183). Ezrakî'nin rivayetini değerlendiren Muhammed Hamîdullah, Câhiliye Arapları'nın nesî yapmaya İslâmiyet'in zuhurundan 450 yıl kadar önce başlamış olmaları gerektiğini ileri sürerek Bîrûnî'nin verdiği tarihi kabul etmez (*İslâm Peygamberi*, II, 1172). Ayrıca nesî vazifesini yürütenlere hem nâsî' hem kalemme denilmesine dikkat çekerek değişik devirlerde birbirinden farklı iki ilâve ay metodunun kullanılmış olabileceği ihtimali üzerinde durur (a.g.e., II, 790).

Rivayete göre kalemme haccın üçüncü gününde Mina'dan döndükten sonra Hacerülesved'in yanında, "Ey insanlar, ben burada bir kusur işlemiyorum ve ayıplanacak bir iş yapmıyorum, verdiğim hükme hiç kimse itiraz edemez ..." diye başladığı hutbesinde o yıl nesî uygulanıp uygulanmayacağını söyler; nesî yapılsa, "Ben

saferi haram kıldım ve muharremi erteledim” der; orada bulunanlar da gelecek yılın panayırlarının ve haccın tarihini buna göre ayarladılar (İbn Habîb, s. 157; Taberî, X, 91-92; Bîrûnî, s. 62; Makrîzî, XIV, 317). Böylece zilhiccenin ardından gelen muharrem ayının yeri değiştirilmek suretiyle haramlığı ortadan kalkmış kabul edilir, zilhicceden sonra haram ay kabul edilmeyen bir ay araya girerdi. Nesî uygulaması sonucunda yılın ilk ayı olarak ilâve edilen bu aya bazı rivayetlerde “saferülevvel” denildiği, bazılarında ise nesî isminin verildiği görülmektedir. Nesî yapıldıkça daha sonraki rebîülevvel ayına erteleniyor, böylece yılın bütün aylarını dolaşip sıra tekrar muharreme gelinceye kadar devam ederek bir devir tamamlanıyordu (Ebû Ali el-Merzûkî, I, 89; Makrîzî, XIV, 315-316). Nesî işlemi sonucunda kamerî ayların sayısı on üçe çıkarılmaktaydı.

Kaynaklarda Câhiliye devrinde kaç yılda bir ve hangi yıllarda nesî uygulandığı hakkında kesin bilgi yer almamaktadır. Bazıları her yıl, başta müfessirler olmak üzere bir kısım âlimler iki yılda bir, Bîrûnî gibi astronomi bilenler üç yılda bir veya düzensiz aralıklarla nesî yapıldığını ileri sürmektedir. Muhammed Hamîdullah, Hz. Peygamber’in, doğumundan nesîin yasaklandığı Vedâ haccına kadarki hayatını Mekke’de nesî uygulamasının devam ettiği, ay-güneş takviminin yürürlükte bulunduğu dönemde geçirmiş olduğuna, buna karşılık İslâm kaynaklarında siyere ait pek çok tarihin kamerî takvime göre verildiğine dikkat çekmiş, siyer olaylarının doğru bir şekilde tarihlendirilmesi için bu takvimin milâdî karşılığını ortaya çıkarılmasına çalışmış, yeni bir milâdî tarihe çevirme kılavuzu teklif etmiş ve nesîe dair bütün rivayetleri değerlendirip kalemmesin üç yılda bir nesî yaptığı sonucuna varmıştır (*İslâm Peygamberi*, II, 780-792, 1171-1191). Nesîin sadece muharremle safer aylarının yerlerinin değiştirilmesinden ibaret bir gelenek olduğunu ve başka bir ayda nesî yapılmadığını ileri süren âlimler de vardır (Muhammed el-Casnazânî v.dğr., VI [2000], s. 143-172).

Hicret ettiği yılda icra edilen nesîin şâban ayına rastladığını ve bu ayın muharrem, ramazanın da safer olarak isimlendirildiğini, hicretin 9. (631) yılındaki haccın zilcade ayında olduğunu (Makrîzî, XIV, 316) bilen Hz. Peygamber nesîi yasaklamak için Vedâ haccına kadar beklemiş (Bîrûnî, s. 62-63), ayların sayısının on iki olduğunu bildiren ve nesîi yasaklayan âyetler (et-Tevbe 9/36-37) hicretin 9. ve daha

kuvetli bir ihtimale göre 10. (632) yılında nâzil olmuştur. Bîrûnî, Resûlullah’ın nesîi ilga etmek için Vedâ haccını yaptığı 10. yılı beklemesinin sebebinin bu yılda ayların gerçek yerlerine denk gelmesi olduğunu söyler; böylece Hz. Peygamber’in bu yıla kadar hac yapmamasını ayların gerçek yerlerinde olmamasına bağlar. Ayların sayısının on iki ve nesîin yasak olduğunu bildiren âyetleri Vedâ haccı hutbesinde tekrarlayan Resûlullah, “Zaman Allah’ın yerleri ve gökleri yarattığı gündeki şekline döndü” diyerek bu âdeti yürürlükten kaldırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, “ns’e” md.; *Tâcü'l-'arûs*, “ns’e” md.; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 79; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 43-44; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 156-157; Ezrakî, *Aḥbâru Mekke* (Melhas), I, 182 vd.; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Bulak), X, 88-93; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb*, II, 188 vd.; a.mlf., *et-Tenbih ve'l-işrâf*, Beyrut 1388/1968, s. 184-194; Ebû Ali el-Merzûkî, *el-Ezmine ve'l-emkine*, Kahire, ts. (Dârü'l-kitâbi'l-İslâmî), I, 85-90; Bîrûnî, *el-Âşârü'l-bâkiye 'ani'l-ḳurûni'l-hâliye* (nşr. E. Sachau), Leipzig 1878, s. 12, 56-64, 332; Süheylî, *er-Ravzû'l-ünûf*, I, 242-253; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Muḥtaşaru Tefsîri İbn Kesîr* (nşr. M. Ali es-Sâbûnî), Beyrut 1402/1981, II, 140-143; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'* (nşr. M. Abdülhamîd en-Nümeysî), Beyrut 1420/1999, XIV, 315-322; İbn Fâtîma (Mûsâ Cârullâh), *Nizâmü'n-nesî' 'inde'l-'Arab kable'l-İslâm*, Kahire 1354/1935; Elmallı, *Hak Dini*, III, 2521-2541; Mehmet Apaydın, *Resûlullah'ın Günlüğü*, İstanbul 1995, s. 29-33; Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul 2003, s. 73-79; Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1424/2003, II, 780-792, 1171-1191; a.mlf., “Hicrî Takvim ve Tarihi Arkaplanı” (trc. Kasım Şulul), *ÜÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IX/9 (2000), s. 671-685; Kevser Başar, *Câhiliye Dönemi Arap Takviminde Nesî* (yüksek lisans tezi, 2006), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; F. A. Shamsi, “The Meaning of Nasî: An Interpretation of Verse 9:37”, *IS*, XXVI/2 (1987), s. 143-164; Fazlur Rehman Shaikh, “The Veracity of the Arab Pagan Calender”, *IC*, LXXI/1 (1997), s. 41-69; Muhammed el-Casnazânî v.dğr., “Hz. Peygamber Devri Kronolojisinin Miladî Karşılığı ile İlgili Bir Araştırma” (trc. Kasım Şulul), *Harar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VI, Şanlıurfa 2000, s. 143-172; A. Necati Akgür, “Nesî’li Takvim”, *TDA*, sy. 142 (2003), s. 43-87; A. Moberg, “Nesî”, *İA*, IX, 201-202; a.mlf., “Nasî”, *EP* (Fr.), VII, 977-978.

MUSTAFA FAYDA

NESİB

(نَسِيب)

Kasidenin,
şairin esas maksada geçmeden önce
sevgi ve sevgiliyi tasvir ettiği,
teşbib de denilen ilk bölümü

(bk. KASİDE).

NESİBE bint HÂRİS

(bk. ÜMMÜ ATIYYE).

NESİBE bint KÂ'B

(bk. ÜMMÜ UMÂRE).

NESİH

(النسخ)

Şer'î bir hükmün
daha sonra gelen şer'î bir delille
kaldırılması.

Sözlükte “ortadan kaldırmak; nakletmek, beyan etmek” mânalarına gelen **nesh** kelimesi terim olarak şer'î bir hükmün daha sonra gelen şer'î bir delille kaldırılmasını ifade eder. Neshin söz konusu olduğu durumlarda önceki hüküm **mensûh**, onu yürürlükten kaldıran yeni hüküm veya delil **nâsih** diye anılır. Özellikle fıkıh usulü literatüründe gerçek anlamda neshedenin Allah olduğuna dikkat çekilerek delil veya hüküm için nâsih kelimesinin kullanımının mecazi olduğu belirtilir. Öte yandan muhkemi “neshedilmemiş” anlamında yorumlayanlar tarafından nâsih de dahil olmak üzere hükmü neshedilmeyen âyetler muhkem diye nitelendirilir. Hz. Peygamber’in vefatından sonra gerçekleşmesi, nâsih ve mensuhun şer'î (Kur'an ve Sünnet'te bulunan) amefî hükümler olması, mensuh hükmün bir süre yürürlükte kalmış bulunması, iki hüküm arasında her biriyle ayrı ayrı amel etmeye imkân vermeyecek derecede uzlaşmazlık tesbit edilmesi, nâsih hükmün delilinin mensuhunki ile aynı güçte veya ondan daha güçlü olması neshin genel şartları arasında yer alır.

Kur'an davetinin kıyamete kadar bütün insanlara yönelik olduğu ilk neden âyetlerden itibaren vurgulanmış (meselâ bk. el-A'râf 7/158; el-Enbiyâ 21/107; el-Furkan 25/1; Sebe' 34/28; et-Tekvîr 81/27), Hz. Muhammed'in peygamberlerin sonuncusu (el-Ahzâb 33/40) ve Allah katında hak dinin İslâm olduğu (Âl-i İmrân 3/19), İslâm'dan başka bir din arayan kimseden bunun kabul edilmeyeceği (Âl-i İmrân 3/85) ifade edilmiştir. İslâm âlimleri de İslâm'ın daha önceki şeriatları tamamen veya kısmen yürürlükten kaldırdığında hemfikirlerdir. Peygamberler vasıtasıyla insanlara ulaştırılan dinler inanç, ahlâk ve ibadetin esaslarında müşterek olup farklılık amefî hükümlerin bir kısmında gerçekleşmiştir. Yahudi firkaları içinde, Allah'ın ilminde değişiklik